

Gibanje napitnin v prihodkih natarjev in krupjev

Andrej Raspor

1 Uvod

Na splošno je plačam zaposlenih ali širše – njihovem nagrajevanju – namenjena posebna pozornost. Plača je gotovo eden izmed pomembnih motivacijskih dejavnikov v procesu dela. Z njo si delavec omogoča zadovoljevanje osebnih potreb. Poleg tega predstavlja tudi osnovni, največkrat celo edini vir sredstev za preživljanje. Plača ali nagrajevanje delavcev spada po mnenju večine avtorjev med psihološke stimulatorje za delo (npr. Kreitner, TA \l "Kreitner" \s "Kreitner" \c 1 1992, str. 397; Lipičnik, XE "Lipičnik" 1998, str. 208; Armstrong XE "Armstrong", 1999) s tem, ko zagotavlja kupno moč za dostojno raven življenjskega standarda. Kot motivacijski dejavnik vpliva na vse plasti delavcev, le da z motivacijskega vidika deluje močnejše na tiste delavce z relativno nižjo ravno življenjskega standarda (Uhan, XE "Uhan" 2000). Stroški dela so pomemben del stroškov podjetja. Po drugi strani pa so plače in dodatki lahko motivacijsko orodje za povečanje produktivnosti. Čeprav plačo Herzberg (1968) umešča med higienike, je za kar nekaj specifičnih poklicev glavno motivacijsko orodje. Zaposleni (Uhan XE "Uhan" 2000, str. 22), ki opravljajo enostavna, lahka in malo zahtevna dela in s svojimi zasluži komaj pokrivajo potrebe za svoj obstoj, so zagotovo bolj občutljivi glede materialne motivacije od delavcev, katerih obstoj ni ogrožen. Povišanje plače zadovolji le za določeno časovno obdobje. Plača naj bi tako spadala med higienike. V kolikor so higieniki zadovoljeni, dvigovanje plače motivacije ne dviguje. V primeru, da so odsotni, ustvarjajo nemotivirane delavce (Herzberg, 1968). Med poklice, ki so bolj občutljivi za plačo, spadata tudi obravnavana delovna mesta natarja in krupja.

V prispevku so predstavljeni prihodki iz napitnin natarjev in krupjev. Pri tem se je kot osnovo uporabilo nekatere že izvedene raziskave (Center za mednarodno konkurenčnost, 2001; Raspor, 2002b; Raspor, 2007a; Raspor, 2007b; Raspor, 2010a), ki so dopolnjene z novjšimi dostopnimi raziskavami in simuliranimi podatki.

Namen prispevka je izvesti primerjavo, ki bo pokazala, kako se odražajo napitnine v plačah natarjev in krupjev glede na realizacijo gostinstva in igralništva. Glavno raziskovalno vprašanje se glasi: Ali zaposleni v igralniški dejavnosti R 92.001 prejemajo v povprečju višje napitnine od zaposlenih v dejavnosti I GOSTINSTVO?

Za uresničevanje opredeljenih ciljev raziskave so bile uporabljene naslednje metode znanstvenega preučevanja: (1) študija teorije, (2) zbiranje ter analiza empiričnih podatkov iz javno dostopnih baz (Statistični urad republike Slovenije in Finančna uprava Republike Slovenije) in internih podatkov podjetij. Vsi podatki v članku so prikazani v tekočih cenah.

Napitnina neposredno vpliva na višino prihodkov natarjev in krupjev. V prejšnjih raziskavah (Raspor, 2002b; Raspor, 2010d) je bilo ugotovljeno, da so napitnine v gostinstvu praktično neobdavčene in da podjetja ne poznajo njihovih višin. Napitnine v igralništvu so skladno z določili Zakona o igrah na srečo (v nadaljevanju ZIS) sestavni del prihodkov igralnice in plač zaposlenih. Čeprav napitnine same po sebi niso proste davkov, se zaradi nedoslednosti pri evidenci le pobere manjšino le-teh. Tako lahko še vedno sklepamo, da imamo v Sloveniji tako obdavčljive (igralniške) kot neobdavčljive (gostinske) napitnine (Raspor, 2002b, str. 143; Raspor, 2010c, str. 12), čeprav davčna regulativa tega ne določa tako (Raspor, 2010b, str. A86; Raspor, 2010d, str. 129).

2 Raziskovalni problem

Pod pojmom plača XE "plača" razumemo plačo zaposlenega kot ceno, ki jo zaposlenemu v skladu z določili pogodbe o zaposlitvi namenja družba kot protivrednost za opravljeno delo skupaj z nadomestili, povezanimi z delom (Uhan XE "Uhan" 2000, str. 300). Osnovna plača najpogosteje ni v vlogi motivatorja, saj naj bi z njo pokrili osnovne življenjske potrebe. V vlogi motivatorja je variabilni del XE "variabilni del" plače. Rezultati opravljenih raziskav s tega področja v Sloveniji (npr. Zupan XE "Zupan" in Lipičnik, XE "Lipičnik" 1997; Dmitrovič XE "Dmitrovič" in Zupan, 2001) kažejo, da med različnimi motivacijskimi dejavniki zaposleni na prvo mesto še vedno postavljajo finančne motivatorje – dobro plačo, zlasti variabilni del, ki stimulatивно vpliva na posameznika in je odvisen od njegove poslovne uspešnosti.

Variabilni del nagrajevanja je definiran kot tisti del nagrade, ki je odvisen od tega, kako dobro delavec opravlja delo (Zupan, XE "Zupan" 2001, str. 19–20), torej od delovne uspešnosti. Pri napitnini smo v dilemi ali lahko

govorimo o variabilnem delu nagrajevanja ali pa je to zgolj neevidentirani dodatek k plači (Raspor, XE "Raspor" 2007a).

Na nastanek napitnine ne vpliva samo en dogodek, ampak splet dejavnikov (Raspor, 2010d, str. 131–132). Skupno vsem definicijam napitnine je, da gre za majhno vrednost denarja, ki se jo pokloni tistemu, ki je izvedel dober servis (Fullen, 2005, str. 10) in se pri tem v zameno ne zahteva nobenega nakupa storitve (Casey, 2008, str. 2). Napitnina je torej darilo za nadstandardno storitev (Raspor, 2002a, str. 286), ki jih zadovoljne stranke namenijo zaposlenim.

Večina držav ne razpolaga s podatkom, koliko je pravzaprav napitnine. Igralniška podjetja, ki sicer razpolagajo z informacijami o napitnini igralnih miz, igralnih avtomatov in blagajniškega poslovanja, teh podatkov ne objavljajo v svojih bilancah in letnih poročilih. Za gostinske napitnine pa je še manj relevantnih podatkov in so v večini držav le ocenjene. Največ informacij o napitninah imajo v ZDA, saj je tam napitninska zakonodaja zelo urejena in je davčni urad IRS zelo dosleden pri evidentiranju le-teh. Letno se iz naslova napitnin ustvari 42 milijard USD (Azar, 2008). Večina je naklonjena dajanju le-teh, saj samo 2 % Američanov ne pušča napitnine (Lynn, 2006). Podatki obstajajo tudi za Kanado, kjer se letno ustvari za 4 milijarde CAD napitnin (Renzetti, 2014). V letu 2008 je bilo za Slovenijo ugotovljeno, da se je ustvarila vsaj 33 mio. EUR napitnin (Raspor 2010d, str. 420).

2.1 Napitnina natakarjev

Za bolj podrobno pojasnitev, kolikšen del prihodkov predstavlja natakarju napitnina, smo najprej morali zbrati vse dosedanje raziskave, ki so ugotovljale prisotnost in pogostost napitnine v slovenski gostinski dejavnosti. Raziskave so po kronološkem vrstnem redu zbrane v Tabeli 1.

Tabela1: Raziskave, ki so ugotovljale višino in pogostost napitnine v slovenskem gostinstvu

1. raziskava	Avtor	Lynn in Lynn, 2004
	Vzorec	Ni znan
	Kje/Kdaj	Slovenija/leto raziskave ni poznano
	Ugotovitev	povprečna napitnina 3 % od višine storitve
2. raziskava	Avtor	Raspor, 2007b, str. A32
	Vzorec	790 gostov
	Kje/Kdaj	Gostinski obrati Nova Gorica, 2007
	Ugotovitev	Povprečno 6,11 % napitnine na izstavljen račun, kar pri dejstvu, da namenja za zaposlene napitnino le 44 % vseh gostov, dejansko predstavlja 2,71 % napitnine na realizacijo gostinskih lokalov.
3. raziskava	Avtor	Raspor, 2010d, str. 182
	Vzorec	728 gostov
	Kje/Kdaj	IZC Nova Gorica, 2007
	Ugotovitev	Napitnino daje 44 % vseh anketiranih gostov, od tega 60 % tistih, ki koristijo izključno gostinske storitve. V gostinstvu anketirani gosti v povprečju dajejo napitnino v vrednosti 5,94 % izstavljenega računa oz. v vrednosti 2,21 EUR v absolutnem znesku na posamezni račun ali 2,70 % realizacije.
4. raziskava	Avtor	Raspor, 2010d, str. 271
	Vzorec	194 zaposlenih v gostinstvu
	Kje/Kdaj	IZC Nova Gorica 2007
	Ugotovitev	Napitnino prejema 43 % vseh anketiranih zaposlenih v gostinstvu oz. 57 % anketiranih zaposlenih v strežbi, 6,8 % v kuhinji in 26 % na recepciji.
5. raziskava	Avtor	http://www.siol.net/data/ankete/gospodarstvo/napitnine.aspx
	Vzorec	4.708 Slovencev iz internetne raziskave
	Kje/Kdaj	Slovenija, 2007
	Ugotovitev	Vedno daje napitnino 5,4 % anketirancev, če presodi, da si jo zaposleni zasluži, 75,4 % anketirancev in ne daje napitnine 19,3 % anketirancev.
6. raziskava	Avtor	http://www.skrivnostni-nakup.com/aktivnosti/zgodovina-anket/
	Vzorec	400 Slovencev internetne raziskave
	Kje/Kdaj	Slovenija, 2014
	Ugotovitev	53% anketirancev daje napitnino v gostinskem lokalju.

7. raziskava	Avtor	Raspor, 2015, raziskava je v teku.
	Vzorec	457 Slovencev internetne raziskave
	Kje/Kdaj	Slovenija, 2015
	Ugotovitev	62 % anketirancevdajenapitnino v gostinskemlokalu, kidaje 2,80 % napitninenaiizstavljenračun.

Vir: lastni vir.

Primerjava raziskav pokaže, da znaša povprečna napitnina v Sloveniji 2,71 % od izstavljenega računa. V kolikor bi želeli s tem podatkom operirati širše, bi morali upoštevati določene demografske posebnosti, kot so: spol osebja oz. plačnika računa, kupna moč, stopnjo razvitosti turizma, dejavnost v okviru gostinstva in turizma (ni vseeno, ali gre za agencijsko dejavnost ali za gostilne)ipd. Vendar namen tega prispevka ni v podajanju konkretnih zaključkov, temveč v opozarjanju na prisotnost napitnin v slovenskem prostoru in njeno uporabnost pri motiviranju in nagrajevanju zaposlenih v praksi.

Poznan je tudi podatek o povprečni neto plači med natakarji. Ta je znašala (Tabela 2) 208 EUR neto mesečno (Raspor 2007c, str. A 33).

Tabela 2: Delež napitnine v prihodkih natakarja

		Bruto II	Bruto I	Neto	Napitnina
Restavracije višjega ranga	Znesek (€)	1.493,5	1.244,5	833,1	374,2
	Delež	25,1%	30,1%	44,9%	
Restavracije nižjega ranga	Znesek (€)	1.253,6	1.044,7	719,4	57,7
	Delež	4,6%	5,5%	8,0%	
Povprečje obravnavano podjetje	Znesek (€)	1.373,5	1.144,6	776,2	215,9
	Delež	15,7%	18,9%	27,8%	
Povprečje dejavnosti	Znesek (€)	1.061,0	884,1	615,8	208,0
	Delež	19,6%	23,5%	33,8%	

Vir: Raspor (2007c, str. A 33)

Ugotovljeno je bilo, da napitnina v restavracijah, v katerih je bila opravljena raziskava, predstavlja od 8% celotne neto plače natakarja za restavracije nižjega ranga do 45% celotne neto plače natakarja za restavracije višjega cenovnega ranga, v povprečju na dejavnost pa 34% celotne neto plače natakarja. Glede na bruto plačo natakarja pa napitnina znaša od 5,5% bruto plače za restavracije nižjega ranga, do 30% bruto plače za restavracije višjega ranga, v povprečju na dejavnost pa 23% bruto plače (Raspor, 2007c).

Da bi preverili, koliko ti podatki še držijo, smo opravili dodatno primerjavo (Tabela 3). V slovenski dejavnosti gostinstva prihodki po podatkih Statističnega urada RS po večjem padcu v letu 2008 ponovno rastejo. Poleg tega se tudi navade Slovencev v zvezi z napitnino niso bistveno spremenile (Tabela 1). Ker odstotek napitnine v realizaciji ostaja relativno konstanten, raste tudi napitnina.

Tabela 3: Gibanje povprečnih napitnin v plačah v dejavnosti I GOSTINSTVO

	2005	2006	2007	2008	2009
Prihodki od prodaje v EUR	1.136.005.000	1.309.327.000	1.496.466.000	1.608.792.000	1.466.450.000
Stroški dela v EUR	317.969.000	351.539.000	372.273.000	409.611.000	415.774.000
Napitnina (2,71b%) v EUR	30.785.736	35.482.762	40.554.229	43.598.263	39.740.795
Zaposleni	30.137	32.446	33.692	33.782	34.366
Realizacija na zaposlenega v EUR	37.695	40.354	44.416	47.623	42.672
Povprečna bruto plača v EUR	855	890	938	1.016	1.033
Povprečna neto plača v EUR	567	592	631	681	693
Povprečna bruto napitnina v EUR	85	91	100	108	96
Povprečna neto napitnina v neto plači v EUR	15,02%	15,38%	15,89%	15,79%	13,91%
Bruto plača + napitnina v EUR	940	981	1.038	1.124	1.129
Povprečna bruto napitnina v v bruto plači v EUR	9,05%	9,29%	9,66%	9,57%	8,53%
	2010	2011	2012	2013	
Prihodki od prodaje v EUR	1.464.126.000	1.525.655.000	1.509.592.000	1.532.938.000	
Stroški dela v EUR	421.938.000	421.665.000	408.634.000	398.353.000	

Napitnina (2,71%) v EUR	39.677.815	41.345.251	40.909.943	41.542.620
Zaposleni	33.836	33.261	32.851	33.726
Realizacija na zaposlenega v EUR	43.271	45.869	45.953	45.453
Povprečna bruto plača v EUR	1.074	1.097	1.088	1.083
Povprečna neto plača v EUR	724	745	741	742
Povprečna bruto napitnina v EUR	98	104	104	103
Povprečna neto napitnina v neto plači v EUR	13,50%	13,91%	14,00%	13,83%
Bruto plača + napitnina v EUR	1.172	1.201	1.192	1.186
Povprečna bruto napitnina v v bruto plači v EUR	8,34%	8,63%	8,71%	8,65%

Vir: SURS, lastni vir.

Prihodke iz prodaje, strošek dela, število zaposlenih, bruto in neto plače za dejavnost I GOSTINSTVO smo pridobili iz podatkov Statističnega urada Republike Slovenije. Napitnino smo simulirali. Pri tem smo izhajali, da je povprečna napitnina 2,71% realizacije/prihodkov od prodaje. Povprečno neto napitnino v neto plači v EUR smo izračunali tako, da smo delili povprečno neto napitnino na zaposlenega s povprečno neto plačo v dejavnosti. Povprečno bruto napitnino pa smo izračunali tako, da smo delili napitnino s seštevkom bruto plače in napitnine.

2.2 Napitnina krupjejev

Po podatkih urada za nadzor prirejanja igre na srečo, ki deluje v okviru finančne uprave RS, je bilo v letu 2014 v dejavnosti prirejanja iger na srečo ustvarjenih 237,8 mio EUR prihodkov. V Tabeli 4 so zbrani podatki o napitnini igralnih miz po letih. Največ napitnin je bilo v letu 2006, ko je ustvarjenih 16,4 mio EUR napitnin samo na igralnih mizah. Tem napitninam je potrebno prišteti še napitnine igralnih avtomatov, blagajn, recepcije in drugih zaposlenih v igralnicah in igralnih salonih. Skupaj je bilo po oceni vsaj 20 mio EUR napitnin. V letu 2014 je bilo vseh igralniških napitnin (skupaj z napitninami na recepcijah, igralnih avtomatih, blagajnah in igralnih mizah) max. 10 mio EUR. Upadanje je posledica zgoraj obravnavanih trendov: spremembe strukture gostov (kdo hodi v igralnice) in verjetno tudi zmanjšane prizadevanja krupjejev, da bi se zalagali za kvaliteto storitve (Center za mednarodno konkurenčnost, 2001, str. 31). Poleg tega pa še uvajanja iger, ki napitnine ne prinašajo, študentskega dela in strmenju k večjemu številu dogodkov s strani igralniškega menedžmenta (Raspor, 2010d, str. 103) kot tudi uvajanje sistemov za spremljane igre gostov.

Tabela 4: Prihodki iz napitnin igralnih miz za leta 2000-2009 v mio EUR (Lastni vir)

	Casino Bled	Casino Portorož	Casino Ljubljana	Casino Maribor	Hit d.d., Nova Gorica	Casino Kobarid d.d.	Casino Šentilj d.d.	Skupaj
2000	0,2700	2,4550	0,1500	0,1650	12,1927			15,23
2001	0,2800	2,3880	0,1600	0,1700	12,0136			15,01
2002	0,2900	2,5980	0,1700	0,1650	11,8030			15,03
2003	0,2600	2,3700	0,1736	0,1700	11,6311			14,60
2004	0,2418	2,3515	0,1652	0,1800	12,2910	0,1230		15,35
2005	0,2606	2,3408	0,1820	0,1640	13,0245	0,2039		16,18
2006	0,3040	2,2463	0,1677	0,1411	13,4082	0,2779		16,55
2007	0,2332	1,7552	0,1779	0,1305	13,0355	0,1816	0,0070	15,52
2008	0,1618	1,6045	0,2445	0,0470	11,6513	0,1430	0,6337	14,49
2009	0,1202	1,3815	0,2581		9,6472	0,1062	0,5607	12,07

Tabela 5 predstavlja gibanje napitnin v prihodkih igralnih miz. Delež napitnine se je v realizaciji igralnih miz od leta 1994–2000 znižal v Casinoju Bled s 57 % na 23 %; v Casinoju Portorož z 26,8 % na 22,1%; v Casinoju Ljubljana s 33,1 % na 18,4 % in v Casinoju HIT s 33,4 % na 28,7. Napitnina igralnih miz je leta 2014 je predstavljala le še 18 % realizacije igralnih miz. Dostopni so podatki o napitnini igralnih avtomatov. Ta predstavlja 0,4 % delež v realizaciji igralnih avtomatov.

Tabela 5: Delež napitnine v realizaciji igralnih miz v letih 1994–2009

	Casino Bled	Casino Portorož	Casino Ljubljana	Casino Maribor	Hit d.d., Nova	Casino Kobarid d.d.	Casino Šentilj
--	-------------	-----------------	------------------	----------------	----------------	---------------------	----------------

					Gorica		d.d.
1992					37,3 %		
1993					32,1 %		
1994		26,8 %	33,1 %		34,7 %		
1995		24,1 %	41,0 %		34,8 %		
1996	56,0 %	23,8 %	18,5 %		37,1 %		
1997	40,0 %	21,8 %	14,3 %		36,3 %		
1998	35,0 %	20,3 %	12,2 %		35,4 %		
1999	24,0 %	21,6 %	17,8 %		34,4 %		
2000	23,0 %	22,1 %	18,4 %		28,7 %		
2001					30,0 %		
2002					31,6 %		
2003			14,6 %		27,8 %		
2004	11,6 %	19,0 %	10,4 %	18,0 %	27,3 %		
2005	11,2 %	17,9 %	12,0 %	17,5 %	27,5 %	30,4 %	
2006	14,0 %	19,1 %	7,0 %	17,0 %	27,1 %	39,2 %	
2007	9,3 %	19,3 %	7,8 %	16,0 %	26,4 %	24,3 %	
2008	9,7 %	18,1 %	9,1 %	15,3 %	24,0 %	23,4 %	14,5 %
2009	11,6 %	16,3 %	9,3 %		22,4 %	25,4 %	12,3 %

Vir: lastni vir.

Posledica tega je, da pada tudi delež napitnine v celotnih stroških za plače (Tabela 6) koncesionarja. Tako se je delež napitnine v stroških dela v različnih igralnicah odražal drugače, a je v vseh igralnicah padel od 47,4 % na vsega 6,2 %. To pomeni, da postajajo napitnine vse bolj nepomemben vir za pokrivanje plač. V letu 2014 v najboljšem primeru predstavlja 13,5 % stroška plač.

Tabela 6: Delež napitnine v stroških dela v letih 1992–2009

	Casino Bled	Casino Portorož	Casino Ljubljana	Casino Maribor	Hit d.d., Nova Gorica	Casino Kobarid d.d.	Casino Šentilj d.d.
1992					44,81 %		
1993					39,39 %		
1994					27,41 %		
1995					31,62 %		
1996					32,85 %		
1997					34,11 %		
1998					32,63 %		
1999	42,1 %	18,8 %	20,2 %		27,85 %		
2000	47,4 %	18,1 %	18,3 %		22,13 %		
2001					20,82 %		
2002					20,69 %		
2003					19,88 %		
2004	20,1 %	18,4 %	8,0 %	14,7 %	20,33 %		
2005	18,6 %	16,9 %	9,1 %	13,6 %	20,25 %	18,2 %	
2006	23,2 %	16,2 %	9,9 %	13,0 %	18,76 %	19,0 %	
2007	15,4 %	13,2 %	9,1 %	12,8 %	17,84 %	10,6 %	
2008	10,1 %	12,8 %	8,7 %	6,2 %	16,21 %	8,9 %	15,7 %
2009	9,2 %	11,5 %	7,6 %		15,22 %	9,0 %	16,3 %

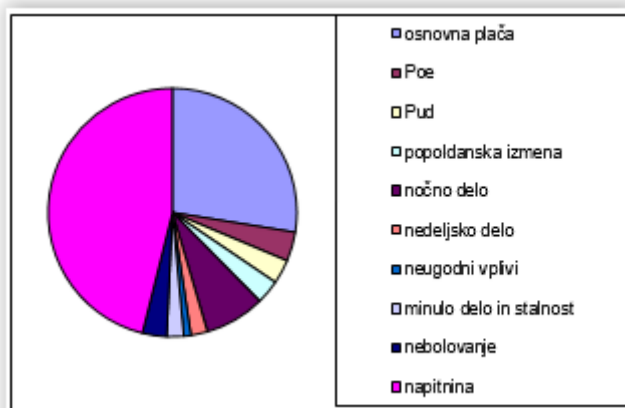
Vir: Lastni vir.

Podatki Centra za mednarodno konkurenčnost so že leta 2001 nakazovali, da bodo v velikih igralnicah napitnine vse manj zadoščale za pokrivanje stroškov dela: (1) zaradi njihovega zniževanja (struktura porabe gostov v velikih igralnicah); (2) v malih igralnicah, ki bodo zadržale tradicionalno strukturo igralniške ponudbe in tradicionalnega gosta, pa bo ta trend manj izrazit, a vseeno značilen. Iz napitnin se bo zato tam lahko financiral določen večji del stroškov dela, toda le pod pogojem, da bodo ostali stroški (pogostitve, bonitete igralcem, provizije agentom itd.) pod kontrolo (Center za mednarodno konkurenčnost, 2001, str. 34).

Center za mednarodno konkurenčnost je že leta 2001 predlagal, da bo potrebno zaradi različne ekonomike poslovanja v malih in velikih igralnicah, ki jo diktira razvoj igralništva, uvesti sisteme nagrajevanja krupjejev, jih prilagoditi in bolj poudariti komponento nagrajevanja in takšnega sistema plač, ki krupjejem garantira socialno varnost (Center za mednarodno konkurenčnost, 2001, str. 34).

V Družbi HIT d.d., Nova Gorica so sistem nagrajevanja z napitninami uvedli leta 2002. Ta sistem z nekaterimi prilagoditvami velja še danes. Napitnina je v skladu z določili 91. člena Zakona o igrah na srečo prihodek podjetja, kateri se prišteje k preostalim prihodkom, ki jih ustvari družba HIT. Plača (Slika 1) je sestavljena iz štirih ali petih osnovnih delov (odvisno od oddelka); osnovne plače, faktorja uspešnosti organizacijske enote (Poe), faktorja uspešnosti delavca (Pud), dodatkov (popoldanska izmena, nočno, praznično, in nedeljsko delo, neugodni vplivi, ...), napitnine in dela iz uspešnosti poslovanja podjetja. Pri krupjejih na višino plače najbolj vpliva napitnina, saj predstavlja skoraj 50 % plače (med 30 in 47 %). Ta odstotek je tudi v letu 2014 ostal praktično nespremenjen. V plačah zaposlenih na igralnih avtomatih pa je predstavljal 13 % (Raspor, 2007c).

Slika 1: Sestavine plače krupjeja

Vir: Raspor (2002b)

Zanimiva je tudi primerjava, v kolikor bi jo krupjeji prejeli po enakem sistemu kot natakariji. Pri tem je bilo upoštevano, koliko znaša v deležu prihodkov, v kolikor se upošteva neto znesek prejete napitnine (Raspor, 2007c). V praksi je ta znesek obraten (Tabela 7).

Tabela 7: Delež napitnine v prihodkih krupjeja

		Bruto II	Bruto I	Neto	Napitnina (€) bruto	Napitnina (€) neto
Nižja plača (napitnina v žep)	Znesek (€)	1.184	1.000	692		378
	Neto napitnina (delež)	54,6%	64,7%	93,5%		
Nižja plača z vključeno napitnino	Znesek (€)	1.976	1.669	1.074	647	
	Napitnina bruto II (delež)	32,7%	38,8%	60,2%		
Višja plača (napitnina v žep)	Znesek (€)	.976	1.669	1.074		836
	Neto napitnina (delež)	77,8%	92,2%	143,2%		
Višja plača z vključeno napitnino	Znesek (€)	.375	.500	1.925	1538	
	Napitnina bruto II (delež)	35,2%	43,9%	79,9%		
Povprečje (napitnina v žep)	Znesek (€)	1.480	1.250	836		488
	Neto napitnina (delež)	58,4%	69,1%	103,3%		
Povprečna plača z vključeno napitnino	Znesek (€)	.278	.250	1.351	864	
	Napitnina bruto II (delež)	37,9%	38,4%	63,9%		

Vir: Raspor (2007c).

V praksi prejemajo to napitnino v okviru plače, zato predstavlja strošek dela bistveno več. Ker ta znesek bremenil napitnino, jo prejemajo manj v neto (vrstica »napitnina v žep«). V vrstici »Nižja plača z vključeno napitnino« je podano, kakšno razmerje nastane, v kolikor je napitnina sestavni del plače in so plačani vsi davki in prispevki. Dejanski znesek bruto napitnine razviden v vrstici »Napitnina bruto II (delež)«. Ker se v praksi plačuje vse davke in prispevke, je potrebno upoštevati te izračune in jih primerjati z natakarnimi (Raspor, 2007c).

V letu 2015 predstavlja napitnina v plači krupjeja 50 % delež, pri zaposlenih na igralnih avtomatih pa 13 %. Zaposleni so na sodišču sprožili tožbo, da bi prispevke delodajalca plačali iz drugih virov in ne iz napitnine. Sodišče v času pisanja tega članka še ni odločilo.

Kot nadgradnjo prejšnjih raziskav smo pripravili simulacijo plač in napitnin zaposlenih za celotno dejavnost R92.001 za obdobje 2005–2013 (Tabela 8). Zaradi zaupnosti podatkov namreč ni možno pridobiti podatkov za specifične poklice in lahko zaključke podajamo le na podlagi simulacij in povprečij.

Tabela 8: Gibanje povprečnih napitnin v plačah v dejavnosti R92.001 Dejavnost igralnic

	2005	2006	2007	2008	2009
Prihodki od prodaje v EUR	315.400.000	344.600.000	356.300.000	340.400.000	319.000.000
Stroški dela v EUR	n.p.	n.p.	n.p.	n.p.	n.p.
Napitnina IM v EUR	16.180.000	16.550.000	15.520.000	14.490.000	12.070.000
Preostala napitnina v dejavnosti R 92 v EUR	3.154.000	3.446.000	3.563.000	3.404.000	3.190.000
Skupna napitnina v dejavnosti R 92 v EUR	19.334.000	19.996.000	19.083.000	17.894.000	15.260.000
Zaposleni	2.256	2.358	2.725	2.723	2.669
Realizacija na zaposlenega v EUR	139.805	146.141	130.752	125.009	119.520
Povprečna bruto plača v EUR	2.231	2.174	2.215	2.151	2.132
Povprečna neto plača v EUR	1.300	1.271	1.344	1.314	1.315
Povprečna bruto napitnina v EUR	714	707	584	548	476
Povprečna bruto napitnina v bruto plači v EUR	32,02%	32,50%	26,35%	25,46%	22,35%
Bruto plača brez napitnine v EUR	1.516	1.468	1.631	1.603	1.656
Neto napitnina v EUR	1.028	1.018	840	789	686
Neto napitnina v neto plači brez napitnine v EUR	67,82%	69,34%	51,52%	49,19%	41,44%
	2010	2011	2012	2013	
Prihodki od prodaje v EUR	298.600.000	288.500.000	260.600.000	240.300.000	
Stroški dela v EUR	n.p.	n.p.	n.p.	n.p.	
Napitnina IM v EUR	10.500.000	9.500.000	8.800.000	7.800.000	
Preostala napitnina v dejavnosti R 92 v EUR	2.986.000	2.885.000	2.606.000	2.403.000	
Skupna napitnina v dejavnosti R 92 v EUR	13.486.000	12.385.000	11.406.000	10.203.000	
Zaposleni	2.392	2.283	2.142	2.034	
Realizacija na zaposlenega v EUR	124.833	126.369	121.662	118.142	
Povprečna bruto plača v EUR	2.095	2.050	1.899	1.792	
Povprečna neto plača v EUR	1.304	1.291	1.223	1.174	
Povprečna bruto napitnina v EUR	470	452	444	418	
Povprečna bruto napitnina v bruto plači v EUR	22,43%	22,05%	23,37%	23,33%	
Bruto plača brez napitnine v EUR	1.625	1.598	1.455	1.374	
Neto napitnina v EUR	677	651	639	602	
Neto napitnina v neto plači brez napitnine v EUR	41,64%	40,74%	43,91%	43,81%	

Vir: Lastni vir.

Prihodki iz prodaje so pridobljeni iz dostopnih podatkov Finančne uprave Republike Slovenije (FURS). Podatki o številu zaposlenih, bruto in neto plači za dejavnost R92.001 Dejavnost igralnic so pridobljeni iz podatkov Statističnega urada Republike Slovenije. Napitnina igralnih miz do leta 2009 je pridobljena iz dostopnih podatkov igralniških koncesionarjev (Raspor, 2010d). Napitnina za preostala leta do 2013 in napitnina v preostalih oddelkih igralnice in igralnih salonov za vsa leta od 2005 do 2013 pa je simulirana. Pri tem je bilo izhodišče, da je preostala povprečna napitnina 1% realizacije. Povprečna bruto napitnina v bruto plači v EUR je razmerje med povprečno bruto napitnino na zaposlenega in povprečno bruto plačo v dejavnosti. Povprečna neto napitnina v neto plači pa je razmerje neto napitnine in neto plače. Bruto napitnino je bilo pred tem potrebno povečati za plačane davke in prispevke.

3 Zaključek

V javnosti velja, da so napitnine zaposlenih v igralništvu v primerjavi z gostinskimi mnogo višje. S prispevkom smo želeli raziskati, ali ta trditev drži. Že v mojih preteklih raziskavah (Raspor, 2007c; Raspor, 2010d) smo ugotovili, da so napitnine pogoste tako v igralništvu kot gostinstvu, kot med natakari in krupjeji. Skupnih napitnin je mnogo več v gostinstvu. Posebnost igralniških napitnin je, da so se v zadnjih desetih letih praktično prepolovile. Gostinske ostajajo praktično konstantne. Konstantne so tudi v tem, da o njih ni nobene evidence.

Pri obeh obravnavanih področjih (gostinstva in igralništva) napitnina predstavlja dovolj velik delež prihodkov, da ima lahko motivacijski učinek, saj znaša več kot 10 % neto izplačila.

Ključna omejitev prispevka je pridobitev relevantnih podatkov o plačah in o napitnini. Delodajalci jih namreč ne objavljajo v svojih bilancah in letnih poročilih. Tako smo izhajali iz simuliranih podatkov.

Raziskava še ne daje relevantnih zaključkov, zato jo bo potrebno v prihodnosti še dodelati. Možnost vidim predvsem pri pripravi primerjav na enaki osnovi. Za take podatke bi potreboval več podatkov o plačah in relevantnih prihodkih iz napitnine, teh pa podjetja praviloma ne posredujejo rade. To je tudi slabost raziskave. Raziskava daje vsaj osnovni vpogled v delež napitnine natakarijev v prihodkih igralnic in gostinskih lokalov.

4 Literatura in viri

1. Armstrong, M. (1999). *Employee reward*. London: Institute of Personnel and Development.
2. Azar, O. H. (2008). *Incentives and Service Quality in the Restaurant Industry: The Tipping-ServicePuzzle*. *AppliedEconomics*, 1–11, iFirst.
3. Casey, B. (2008). *TippingandServiceManagement*. New ZealandTourismandHospitalityResearchConference. December 3–5, 2008.
4. *Dajete napitnino?* Pridobljeno dne 4.4.2009s spletne strani <http://www.siol.net/data/ankete/gospodarstvo/napitnine.aspx>
5. Dmitrović, T.in Zupan N. (2001). *The consistency of human resource management and competitiveness policy in Slovenian companies*. *South-East Europe Review S*. 2001(3): 19–38. Pridobljeno dne 29.2.2015 s spletne strani<http://www.ceeol.com/aspx/getdocument.aspx?logid=5&id=7322852E-95DB-40EE-9B41-08C80B18FAEF>
6. *Napitnine v igralništvu – Ekspertnomnenje*. (2001). Ljubljana: Center za mednarodnokonkurenčnost.
7. *FinančnaupravaRepublikeSlovenije*. (2015). Pridobljenodne 2.9.2015 s spletne stranihttp://www.fu.gov.si/drugo/posebna_podrocja/igre_na_sreco/
8. Herzberg, F. (1968). *One More Time: How do you Motivate Employees*. *Harvard Business Review* 46(1): 53–62.
9. Kreitner, R. (1992). *Managemnet*. Boston: Houghton Mifflin.
10. *Kje ste nazadnje dali napitnino?* Pridobljeno dne 8.10.2015s spletne strani <http://www.skryvnostni-nakup.com/aktivnosti/zgodovina-anket/>
11. Lipičnik, B. (1998). *Ravnanje z ljudmipridelu*. Ljubljana: Gospodarskivestnik.
12. Lynn, M. in Lynn, A. (2004). *Nationalvaluesandtippingcustoms: A replicationandextension*. *JournalofHospitalityandTourismResearch*28(3): 356–364.
13. Lynn, M. (2006). *Geo-DemographicDifferences in KnowledgeabouttheRestaurantTipping Norm*.*JournalofApplied Social Psychology* 36 (3): 740–750.
14. Raspor, A. (2002a). *Napitnina kot dodatna stimulacija za delo*. *Organizacija* 35(5): 285–295.
15. Raspor, A. (2002b). *Napitnina na področju storitev – primer igralništvo*. V *Ljudje in plače v spremenjenih razmerah*, ur. Ivan Kejžar. 141–152. XVII posvetovanje društva za vrednotenje dela.

16. Raspor, A. (2007a). *Napitnina v gostinstvu*. Organizacija 40(3): A27–A37.
17. Raspor, A. (2007b). *Vpliv celovite kakovosti storitve v gostinstvu na napitnino natakarjev. VVpliv produktivnosti in ustvarjalnosti na plače zaposlenih*, ur. Mlakar Peter in Ivan Kejžar. 85–111. XXII posvetovanje društva za vrednotenje dela.
18. Raspor, A. (2007c). *Prihodkikrupjejev in natakarjeviznapitnin*. Neobjavljenogradivo. Pridobljeno dne 17.4.2015s spletne strani<http://www.shrani.si/f/2V/Cz/2iMB5R70/prihodki-krupjejev-in-na.pdf>
19. Raspor, A. (2010a). *Pregled pravne ureditve napitnin v gostinstvu s poudarkom na različnih delitvah napitnine*. E – novice, Nacionalno turistično združenje. Pridobljeno dne 11.1.2010 s spletne strani <http://www.ntz-nta.si/default.asp?ID=6748>
20. Raspor, A. (2010b). *Pravno urejanje napitnin v igralništvu: primerjalna analiza*. Organizacija 43(2): A78–A88.
21. Raspor, A. (2010c). *Nova ureditev igralniških napitnin v Sloveniji*. Delodajalec 2010(3): 9–12.
22. Raspor, A. (2010d). *Vpliv razdeljevanja napitnin na motivacijo zaposlenih: primerjava med gostinstvom in igralništvom*. Doktorska disertacija. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
23. Renzetti, E. (2014). *Are we at a Non-TippingPoint?*The Globe andMail (Index-Only). Pridobljeno dne 2.5.2014 s spletne strani <http://search.proquest.com/docview/1523367042?accountid=31309>
24. *Statistični urad Republike Slovenije*. 2015. Pridobljeno dne 8.8.2015s spletne strani http://pxweb.stat.si/pxweb/Dialog/varval.asp?ma=1450403S&ti=&path=../Database/Ekonomsko/14_po_slovni_subjekti/02_14157_SSP/01_14504_letna/&lang=2
25. Uhan, S. (2000). *Vrednotenjedela II*. Kranj: Modernaorganizacija.
26. Zupan, N. in Lipičnik B. (1997). *Motivational Potential of Compensation in Transitional Economies: The Case of Slovenia*. Ljubljana: The Faculty of Economics. 579–583.